

ĐỔI MỚI CÔNG TÁC QUẢN LÝ NHÀ NƯỚC VỀ XUẤT BẢN TRONG KỶ NGUYÊN SỐ

★ TS NGUYỄN THỊ OANH

Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật

● **Tóm tắt:** Quản lý nhà nước về xuất bản có vai trò quan trọng trong việc bảo đảm định hướng chính trị - tư tưởng, an ninh văn hóa, quyền tác giả và hiệu lực quản lý. Bài viết làm rõ tính tất yếu của đổi mới quản lý nhà nước về xuất bản ở Việt Nam hiện nay, phân tích thực trạng và đề xuất các giải pháp nhằm phát triển ngành xuất bản trong kỷ nguyên số.

● **Từ khóa:** quản lý nhà nước; xuất bản; kỷ nguyên số.

Renovating state management of publishing in the digital era

● **Abstract:** State management of publishing plays an important role in ensuring political and ideological orientation, cultural security, copyright protection, and management effectiveness. The article clarifies the necessity of renewing state management of publishing in Vietnam today, analyzes the current situation, and proposes solutions to develop the publishing industry in the digital era.

● **Keywords:** state management; publishing; digital era.

1. Mở đầu

Dưới tác động của chuyển đổi số, hoạt động xuất bản đang biến đổi sâu sắc về phương thức tổ chức sản xuất, phân phối và tiêu thụ tri thức. Công nghệ số, trí tuệ nhân tạo và các nền tảng truyền thông đa phương tiện không chỉ tạo ra các mô hình xuất bản mới mà còn tác động trực tiếp đến hệ thống quản lý, đòi hỏi sự thích ứng nhanh và toàn diện của cơ quan quản lý nhà nước.

Ở Việt Nam, sự phát triển của xuất bản số mở ra nhiều cơ hội để nâng cao năng lực phổ biến tri thức, mở rộng tiếp cận thông tin và hiện đại hóa dịch vụ công; đồng thời đặt ra yêu cầu cao hơn trong bảo đảm an ninh văn hóa, định hướng

tư tưởng và kiểm soát chất lượng nội dung. Vì vậy, nghiên cứu đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản có ý nghĩa lý luận và thực tiễn sâu sắc nhằm khắc phục khoảng cách giữa khung pháp lý hiện hành với sự phát triển của công nghệ, góp phần xây dựng mô hình quản trị phù hợp với cơ chế vận hành của nền kinh tế số và công nghiệp văn hóa.

2. Nội dung

2.1. Đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản là đòi hỏi cấp bách, chiến lược trong kỷ nguyên số

Trong bối cảnh Cách mạng công nghiệp lần thứ tư, khi công nghệ thông tin và truyền thông trở thành động lực trung tâm của phát triển,

ngành xuất bản đang chứng kiến sự thay đổi sâu sắc chưa từng có về phương thức sản xuất, phân phối và tiêu dùng tri thức. Sự chuyển dịch từ mô hình xuất bản truyền thống sang xuất bản điện tử, đa nền tảng và cá nhân hóa đã làm thay đổi căn bản lĩnh vực này. Thực tiễn đó đặt ra yêu cầu cấp thiết phải đổi mới toàn diện công tác quản lý nhà nước về xuất bản, nhằm chủ động thích ứng với môi trường số, bảo đảm ngành xuất bản phát triển bền vững, hiệu quả và giữ vững định hướng chính trị - tư tưởng của Đảng.

Trên thế giới, xu hướng chuyển dịch sang xuất bản số đang diễn ra mạnh mẽ và toàn diện. Quy mô thị trường xuất bản số toàn cầu đã đạt khoảng 186,7 tỷ USD năm 2023 và dự kiến tăng lên hơn 400 tỷ USD vào năm 2032, với tốc độ tăng trưởng trung bình hằng năm (CAGR) trên 9%⁽¹⁾. Con số này cho thấy xuất bản số không còn là xu hướng tạm thời, mà là một bước ngoặt mang tính cấu trúc của toàn bộ ngành công nghiệp văn hóa tri thức toàn cầu.

Tại Việt Nam, sự chuyển động này cũng đang diễn ra. Việt Nam năm 2024, có 51.443 đầu sách được xuất bản, với tổng số 597 triệu bản in, tăng 7% so với năm 2023⁽²⁾. Tuy nhiên, tỷ trọng xuất bản phẩm điện tử - bao gồm sách điện tử, sách nói và các ứng dụng đọc số mới chỉ chiếm khoảng 8,9% tổng số xuất bản phẩm, tương đương hơn 4.000 đầu, dù tăng hơn 120% so với năm trước. Doanh thu toàn ngành đạt khoảng 8.700 tỷ đồng, nhưng phần lớn vẫn đến từ sách in truyền thống, trong khi doanh thu sách số còn chiếm tỷ lệ rất nhỏ⁽³⁾.

Những con số đó phản ánh một thực tế kép: xuất bản truyền thống vẫn chiếm ưu thế tuyệt đối, song xuất bản số đang tăng trưởng nhanh và sẽ trở thành xu hướng chủ đạo trong thời gian tới. Nếu không đổi mới phương thức quản lý,

các cơ quan nhà nước khó theo kịp thực tiễn, đặc biệt trong việc cấp phép, kiểm duyệt, lưu trữ và quản lý bản quyền số.

Song hành với xu thế toàn cầu, hành vi và kỳ vọng của độc giả Việt Nam đã có sự thay đổi căn bản. Trong môi trường số, độc giả không còn thụ động tiếp nhận sản phẩm một chiều, mà ngày càng ưu tiên trải nghiệm tương tác, cập nhật liên tục và truy cập tức thời. Các nền tảng đọc và nghe số như Waka, VoizFM, Kindle hay TikTok Books đang phát triển nhanh, nhất là trong nhóm độc giả trẻ. Số liệu thống kê từ Waka cho thấy, người Việt đang có xu hướng tích cực hơn trong việc đọc... Điều đáng nói là giới trẻ, trong đó nhóm tuổi từ 18 - 24 đang dẫn đầu xu hướng này. Cụ thể, 51% người dùng Waka trong độ tuổi 18 - 24; tiếp theo nhóm 25 - 34 tuổi chiếm 39%. Độ tuổi từ 35 trở lên chỉ chiếm 10%. Nghĩa là Gen Z và Millennials là lực lượng chủ chốt tác động đến xu hướng mới trong văn hóa đọc⁽⁴⁾. Sự dịch chuyển này đòi hỏi công tác quản lý nhà nước về xuất bản không chỉ đơn thuần là giám sát xuất bản phẩm, mà còn phải điều tiết và hỗ trợ phát triển hệ sinh thái đọc số.

Bên cạnh đó, môi trường số đã làm thay đổi chuỗi giá trị xuất bản, từ khâu sáng tác, biên tập, xuất bản đến phát hành và quảng bá. Các nhà xuất bản giờ đây có thể sản xuất nội dung nhanh, cập nhật liên tục và phát hành toàn cầu chỉ bằng vài thao tác kỹ thuật. Nhưng chính sự mở rộng này lại đặt ra thách thức lớn cho công tác quản lý trong kiểm soát chất lượng nội dung, ngăn chặn xuất bản phẩm độc hại, bảo đảm an ninh văn hóa và xử lý kịp thời các vi phạm xuyên biên giới. Khi xuất bản phẩm có thể “lưu hành” tức thời trên mạng mà không qua khâu thẩm định, hệ thống quản lý truyền thống dễ trở nên lạc hậu và thụ động.

Đặc biệt, nguy cơ về vi phạm bản quyền và xuất bản phẩm lậu ngày càng phổ biến trên môi trường mạng. Các trang web, nhóm mạng xã hội chia sẻ file PDF, sách nói trái phép vẫn còn tràn lan. Theo số liệu năm 2022, Việt Nam đứng thứ ba trong khu vực (sau Indônêxia và Philippin) về tỷ lệ vi phạm bản quyền trên không gian số. Tính theo đầu người, Việt Nam đứng thứ nhất, với khoảng 15,5 triệu người xem bất hợp pháp. Đáng nói, các hình thức, phương pháp vi phạm bản quyền hết sức tinh vi và biến đổi liên tục, gây ảnh hưởng tiêu cực đến uy tín và sự phát triển của ngành xuất bản Việt Nam⁽⁵⁾. Nếu không có cơ chế giám sát bằng công nghệ và chế tài đủ mạnh, hoạt động xuất bản hợp pháp sẽ bị xói mòn, ảnh hưởng nghiêm trọng đến quyền lợi tác giả và sự phát triển của văn hóa đọc.

Như vậy, đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản trong kỷ nguyên số không chỉ là yêu cầu kỹ thuật, mà là một nhiệm vụ chiến lược nhằm bảo vệ chủ quyền văn hóa và tri thức quốc gia. Quản lý nhà nước không thể dừng ở vai trò “cấp phép - kiểm duyệt - xử phạt”, mà phải chuyển từ quản lý hành chính sang quản trị phát triển, hướng tới kiến tạo môi trường số lành mạnh, khuyến khích sáng tạo, đồng thời giữ vững định hướng tư tưởng và giá trị văn hóa dân tộc.

Ở Việt Nam, Nhà nước cần đóng vai trò “nhạc trưởng” điều phối hệ sinh thái xuất bản số, bao gồm chính sách pháp luật, hạ tầng công

nghệ, cơ sở dữ liệu bản quyền, đào tạo nhân lực và hợp tác quốc tế. Chỉ khi quản lý nhà nước trong xuất bản được đổi mới theo hướng chủ động, minh bạch, ứng dụng công nghệ cao và phối hợp đa ngành, Việt Nam mới có thể xây dựng được một nền xuất bản hiện đại, hiệu quả, có sức cạnh tranh quốc tế và mang đậm bản sắc dân tộc.

Đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản trong kỷ nguyên số không chỉ là yêu cầu kỹ thuật, mà là một nhiệm vụ chiến lược nhằm bảo vệ chủ quyền văn hóa và tri thức quốc gia. Quản lý nhà nước không thể dừng ở vai trò “cấp phép - kiểm duyệt - xử phạt”, mà phải chuyển từ quản lý hành chính sang quản trị phát triển, hướng tới kiến tạo môi trường số lành mạnh, khuyến khích sáng tạo, đồng thời giữ vững định hướng tư tưởng và giá trị văn hóa dân tộc.

Đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản vì thế là yêu cầu tất yếu và cấp bách, không chỉ nhằm thích ứng với quá trình chuyển đổi số, mà còn để khẳng định vai trò kiến tạo, dẫn dắt của Nhà nước trong việc xây dựng nền tảng văn hóa - tư tưởng vững chắc cho xã hội. Đây cũng là điều kiện tiên quyết để ngành xuất bản Việt Nam hội nhập sâu rộng, phát huy sức mạnh của văn hóa

đọc và góp phần hiện thực hóa mục tiêu phát triển bền vững đất nước trong giai đoạn mới.

2.2. Vai trò của Nhà nước trong quản lý công tác xuất bản

Trong hệ thống chính trị Việt Nam, Nhà nước giữ vai trò chủ thể trung tâm trong quản lý công tác xuất bản, vừa thực hiện chức năng quyền lực công trong ban hành và tổ chức thực thi pháp luật, vừa đóng vai trò định hướng, kiến tạo sự phát triển của lĩnh vực xuất bản theo mục tiêu chính trị, tư tưởng và văn hóa của Đảng. Trước hết, vai trò này thể hiện ở việc Nhà nước thiết lập khuôn khổ thể chế nhằm điều chỉnh toàn diện hoạt động xuất bản, bảo đảm sự thống nhất trong quản lý, gắn quyền tự do sáng tạo với

trách nhiệm xã hội, lợi ích quốc gia - dân tộc và yêu cầu giữ vững nền tảng tư tưởng của Đảng trong lĩnh vực văn hóa - tư tưởng.

Trên phương diện nội dung, Nhà nước giữ vai trò định hướng chiến lược đối với hoạt động xuất bản, coi đây là công cụ quan trọng trong công tác tư tưởng, lý luận và giáo dục xã hội. Thông qua cơ chế quản lý, đặt hàng và hỗ trợ xuất bản, Nhà nước chủ động khuyến khích hình thành và lan tỏa các xuất bản phẩm có giá trị lý luận, khoa học, lịch sử và văn hóa, phục vụ nhiệm vụ chính trị và lợi ích công cộng, đồng thời ngăn chặn, xử lý kịp thời các xuất bản phẩm sai trái, vi phạm pháp luật. Đây là chức năng đặc thù của Nhà nước mà cơ chế thị trường không thể thay thế, nhất là trong bối cảnh môi trường số làm gia tăng tốc độ và phạm vi tác động của thông tin xuất bản.

Trong điều kiện chuyển đổi số, vai trò của Nhà nước đang chuyển từ mô hình quản lý hành chính truyền thống sang quản trị phát triển và kiến tạo hệ sinh thái xuất bản hiện đại. Nhà nước không chỉ quản lý bằng pháp luật, mà còn bằng chiến lược, chính sách và đầu tư công, tập trung xây dựng hạ tầng số, cơ sở dữ liệu xuất bản, hệ thống lưu trữ điện tử và cơ chế bảo vệ quyền tác giả, qua đó tạo môi trường thuận lợi cho hoạt động xuất bản phát triển lành mạnh, bền vững và phù hợp với yêu cầu hội nhập quốc tế.

Đồng thời, Nhà nước là chủ thể bảo đảm hiệu lực, hiệu quả thực thi pháp luật thông qua công tác thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm. Tuy nhiên, trước sự phát triển nhanh của xuất bản số và phát hành xuyên biên giới, vai trò quản lý nhà nước đang đứng trước những thách thức mới, đặt ra yêu cầu phải tiếp tục đổi mới tư duy, phương thức và công cụ quản lý, bảo đảm quản lý nhà nước về xuất bản thực sự trở thành nhân

tố dẫn dắt sự phát triển của ngành trong kỷ nguyên số.

2.3. Thực trạng công tác quản lý nhà nước về xuất bản ở Việt Nam hiện nay

Về khung pháp lý và cơ chế quản lý

Công tác quản lý nhà nước về xuất bản ở Việt Nam hiện nay được đặt trên nền tảng của Luật Xuất bản năm 2012, cùng các nghị định, thông tư hướng dẫn thi hành và các văn bản quy phạm pháp luật có liên quan, như Nghị định số 195/2013/NĐ-CP ngày 21-11-2013 của Chính phủ quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Xuất bản, Nghị định số 119/2020/NĐ-CP ngày 7-10-2020 của Chính phủ quy định xử phạt hành chính trong hoạt động báo chí, hoạt động xuất bản và đặc biệt là Thông tư số 23/2023/TT-BTTTT ngày 31-12-2023 của Bộ Thông tin và Truyền thông sửa đổi, bổ sung một số điều của Thông tư số 01/2020/TT-BTTTT ngày 7-2-2020 của Bộ trưởng Bộ Thông tin và Truyền thông quy định chi tiết và hướng dẫn thi hành một số điều của Luật Xuất bản và Nghị định số 195/2013/NĐ-CP ngày 21-11-2013 của Chính phủ quy định chi tiết một số điều và biện pháp thi hành Luật Xuất bản... Đây là những văn bản pháp lý quan trọng quy định chi tiết về hoạt động xuất bản và định hình hệ thống quản lý nhà nước trong lĩnh vực xuất bản, từ cấp phép, biên tập, lưu trữ, phát hành đến thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm.

Hiện nay, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch là cơ quan quản lý nhà nước thống nhất về xuất bản, in và phát hành trên phạm vi cả nước; Cục Xuất bản, In và Phát hành là cơ quan trực tiếp tham mưu, tổ chức thực hiện các chính sách, đồng thời thực hiện nhiệm vụ cấp phép hoạt động, hướng dẫn chuyên môn, thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm. Ở địa phương, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch là cơ quan tham mưu cho

ủy ban nhân dân tỉnh, thành phố trong việc quản lý xuất bản.

Hệ thống pháp lý này tạo nền tảng quan trọng để Nhà nước kiểm soát chất lượng, định hướng chính trị - tư tưởng, đồng thời bảo đảm quyền tự do sáng tạo, quyền sở hữu trí tuệ và quyền tiếp cận thông tin của người dân. Tuy nhiên, so với sự phát triển nhanh của công nghệ và mô hình xuất bản số, khung pháp lý hiện hành chưa theo kịp thực tiễn, đặc biệt trong các vấn đề liên quan đến bản quyền điện tử, lưu trữ dữ liệu số, phát hành xuyên biên giới và quản lý nền tảng kỹ thuật số.

Thực tiễn cho thấy, khuôn khổ pháp luật về xuất bản của Việt Nam hiện nay chưa theo kịp tốc độ và mức độ phát triển của xuất bản số. Luật Xuất bản năm 2012 mới chỉ dừng lại ở việc đề cập mang tính khái quát đến “xuất bản điện tử”, song chưa xây dựng được một hệ khái niệm đầy đủ và thống nhất, đặc biệt là chưa định nghĩa rõ về “xuất bản phẩm số” với tư cách một loại hình xuất bản phẩm độc lập, có đặc thù riêng về quy trình sản xuất, phát hành, lưu thông và sử dụng. Đồng thời, Luật cũng chưa quy định cụ thể trách nhiệm pháp lý của các chủ thể trung gian mới trong môi trường số, nhất là các nền tảng phát hành trực tuyến xuyên biên giới - những tác nhân ngày càng giữ vai trò chi phối trong chuỗi giá trị xuất bản hiện đại.

Nghị định số 195/2013/NĐ-CP hướng dẫn thi hành Luật Xuất bản đã bước đầu đặt ra một số yêu cầu kỹ thuật đối với xuất bản điện tử, như xây dựng đề án xuất bản điện tử, bảo đảm hạ tầng kỹ thuật, đặt máy chủ tại Việt Nam và sử dụng phần mềm quản lý lưu trữ điện tử. Tuy nhiên, các quy định này chủ yếu được thiết kế cho mô hình xuất bản điện tử truyền thống, vẫn nặng tư duy quản lý theo không gian lãnh thổ vật lý. Trong thực tế, nhiều nhà xuất bản hiện

nay đã triển khai các mô hình mới dựa trên điện toán đám mây, máy chủ phân tán xuyên biên giới hoặc hợp tác với các nền tảng số nước ngoài như Amazon Kindle, Google Play Books, Audible, Waka... làm mờ ranh giới quốc gia trong lưu trữ, phân phối xuất bản phẩm, trong khi pháp luật hiện hành chưa có quy định điều chỉnh phù hợp.

Chính việc thiếu các quy định cụ thể về địa vị pháp lý, trách nhiệm, nghĩa vụ và cơ chế quản lý đối với các nền tảng phát hành số xuyên biên giới đã tạo ra khoảng trống trong quản lý nhà nước về xuất bản, đồng thời đặt ra nhiều thách thức trong kiểm soát nội dung, bảo vệ quyền tác giả, thực hiện nghĩa vụ lưu trữ, bảo đảm an ninh văn hóa - tư tưởng trong bối cảnh chuyển đổi số và hội nhập quốc tế ngày càng sâu rộng.

Về hoạt động cấp phép và kiểm soát nội dung

Hoạt động cấp phép xuất bản vẫn là khâu trọng yếu trong công tác quản lý nhà nước. Theo quy định hiện hành, mỗi xuất bản phẩm phải được cơ quan quản lý thẩm định kế hoạch, nội dung, bản thảo và hình thức trước khi phát hành. Năm 2024, Cục Xuất bản, In và Phát hành đã cấp phép tổng số là 51.443 xuất bản phẩm với 597.182.861 bản (tăng 37,2% về xuất bản phẩm và tăng 11,3% về bản/lượt truy cập). Trong đó: xuất bản phẩm dạng sách in: 43.463 cuốn với 501.678.683 bản (tăng 39,2% về cuốn, tăng 8,8% về bản); xuất bản phẩm dạng điện tử: 3.495 xuất bản phẩm/21.000.000 lượt truy cập (giảm 12,7% về bản, giảm 41,7% về lượt truy cập so với năm 2023)⁽⁶⁾.

Tuy nhiên, quy trình cấp phép hiện nay vẫn chủ yếu được thực hiện theo phương thức truyền thống, với nhiều bước thủ công, hồ sơ giấy tờ, thời gian thẩm định kéo dài. Mặc dù, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đã triển khai

Công dịch vụ công trực tuyến trong lĩnh vực xuất bản, song hệ thống chưa thực sự được liên thông đầy đủ giữa các khâu từ nộp hồ sơ, phản hồi, phê duyệt đến lưu chiếu điện tử. Việc áp dụng chữ ký số, xác thực điện tử và quản lý bản thảo trên nền tảng số còn ở mức thử nghiệm, chưa đồng bộ.

Một hạn chế nữa là công tác kiểm soát nội dung trong môi trường số còn thiếu các công cụ hỗ trợ hiện đại. Trên thực tế, việc kiểm soát vẫn chủ yếu dựa vào đội ngũ biên tập viên, hội đồng thẩm định và cán bộ quản lý chuyên môn, trong khi quy mô và tốc độ gia tăng của xuất bản phẩm điện tử lớn hơn rất nhiều so với xuất bản phẩm in truyền thống. Sự chênh lệch này tạo áp lực lớn lên năng lực kiểm soát nội dung hiện có, làm gia tăng nguy cơ xuất hiện nội dung chưa phù hợp, sai lệch hoặc vi phạm quyền tác giả trong môi trường số có tính lan truyền nhanh và phạm vi ảnh hưởng rộng.

Bên cạnh đó, Việt Nam chưa hình thành cơ chế kiểm soát tự động hoặc ứng dụng các công cụ phân tích ngữ nghĩa, trí tuệ nhân tạo để hỗ trợ rà soát nội dung số như ở một số quốc gia tiên tiến. Điều này khiến công tác hậu kiểm gặp nhiều khó khăn, đặc biệt khi xuất bản phẩm điện tử có thể được phát tán nhanh chóng trên không gian mạng, vượt khỏi khả năng can thiệp kịp thời của cơ quan quản lý.

Về công tác thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm

Công tác thanh tra, kiểm tra được duy trì thường xuyên, tập trung chủ yếu vào việc phát hiện và xử lý các hành vi vi phạm pháp luật về xuất bản, đặc biệt là xuất bản phẩm lậu, in trái phép, phát hành không phép và vi phạm bản quyền. Theo báo cáo của Cục Xuất bản, In và Phát hành, qua tổng hợp báo cáo của 35/63 Sở Thông tin và Truyền thông năm 2024: các Sở đã tiến hành 363 cuộc thanh tra, kiểm tra chuyên

ngành và liên ngành, xử phạt vi phạm hành chính với tổng số tiền phạt là 789,4 triệu đồng (tăng 22,0% so với năm 2023); tịch thu, tiêu hủy 57 xuất bản phẩm các loại (tăng 33,0% so với năm 2023)⁽⁷⁾.

Tuy nhiên, trong môi trường số, công tác thanh tra, kiểm tra và xử lý vi phạm trong lĩnh vực xuất bản đang đối mặt với nhiều thách thức mới. Các trang web chia sẻ sách điện tử trái phép, nhóm mạng xã hội buôn bán sách lậu, hoặc nền tảng lưu trữ đám mây phát hành không phép ngày càng gia tăng. Phần lớn các máy chủ này đặt ở nước ngoài, gây khó khăn trong việc truy vết, xác minh và xử lý theo thẩm quyền. Trong khi đó, chế tài xử phạt hành chính hiện hành chưa đủ sức răn đe; theo Nghị định số 119/2020/NĐ-CP mức phạt tối đa đối với hành vi phát hành xuất bản phẩm lậu chỉ từ 30 đến 70 triệu đồng, chưa tương xứng với lợi nhuận thu được từ các hành vi vi phạm trong môi trường số.

Công tác phối hợp liên ngành giữa các cơ quan, tổ chức như Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch, Bộ Công an và Hội Xuất bản Việt Nam chưa được thiết lập trên một cơ chế thống nhất, đồng bộ. Nhiều vụ vi phạm bản quyền chỉ dừng ở cảnh báo hoặc yêu cầu gỡ bỏ, chưa được xử lý dứt điểm. Trong khi đó, tại các quốc gia có nền xuất bản số phát triển, như Hàn Quốc, Nhật Bản, Hoa Kỳ, cơ quan quản lý đã áp dụng công nghệ quản lý bản quyền kỹ thuật số (Digital Rights Management - DRM), hệ thống truy xuất mã định danh quốc tế (ISBN, DOI) và hệ thống kiểm soát nội dung trực tuyến tự động - điều mà Việt Nam vẫn đang thiếu.

Về quản lý hoạt động in, phát hành và lưu chiếu

In và phát hành là những khâu quan trọng trong chuỗi quản lý nhà nước. Tính đến ngày

31-12-2024, cả nước có 3.320 cơ sở in được cấp giấy phép hoạt động, tăng 20% so với năm 2023⁽⁸⁾. Tuy nhiên, phần lớn vẫn là doanh nghiệp nhỏ, năng lực công nghệ thấp, chưa đáp ứng được yêu cầu của thời đại số hóa. Hệ thống kho sách, mạng lưới phân phối chủ yếu tập trung ở đô thị lớn, trong khi vùng sâu, vùng xa, miền núi còn thiếu kênh tiếp cận.

Đặc biệt, việc lưu trữ xuất bản phẩm điện tử vẫn còn là một điểm yếu. Quy định hiện hành yêu cầu các nhà xuất bản gửi bản lưu trữ điện tử về Cục Xuất bản, In và Phát hành, song thực tế nhiều đơn vị chưa thực hiện nghiêm túc, dữ liệu không đồng bộ, định dạng khác nhau, nên khó quản lý tập trung. Việc xây dựng cơ sở dữ liệu quốc gia về xuất bản phẩm mới đang ở giai đoạn khởi đầu. Hệ thống lưu trữ điện tử hiện nay chưa có khả năng kết nối, chia sẻ dữ liệu với Thư viện Quốc gia hay các cơ sở dữ liệu văn hóa, học thuật khác.

Nhìn chung, trong những năm qua, công tác quản lý nhà nước về xuất bản ở Việt Nam đã đạt được nhiều kết quả quan trọng. Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, vẫn còn nhiều hạn chế. Những hạn chế này cho thấy, nếu không có bước đột phá trong đổi mới công tác quản lý nhà nước, ngành xuất bản Việt Nam sẽ khó bắt kịp xu thế phát triển của thế giới và không tận dụng được các cơ hội mà chuyển đổi số mang lại.

2.4. Giải pháp đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản trong kỷ nguyên số

Một là, hoàn thiện thể chế, chính sách, pháp luật phù hợp với môi trường số

Trước hết, cần sửa đổi, bổ sung Luật Xuất bản năm 2012 để phù hợp với thực tiễn phát triển nhanh của công nghệ và thị trường xuất bản số. Việc sửa đổi nên tập trung vào các nội dung chính:

Xác định rõ khái niệm “xuất bản phẩm điện tử” và “xuất bản số”, đồng thời cần phân định ranh giới với các loại hình thông tin trên mạng xã hội, báo chí điện tử và truyền thông số. Việc xác định rõ phạm vi điều chỉnh này nhằm tránh chồng chéo trong tổ chức thực thi giữa các luật như Luật Báo chí năm 2016, Luật An ninh mạng năm 2018, Luật Sở hữu trí tuệ sửa đổi năm 2022.

Bổ sung các quy định về xuất bản xuyên biên giới, xuất bản tự động sử dụng AI, dịch vụ phát hành điện tử và quản lý bản quyền kỹ thuật số. Đây là những lĩnh vực mới nhưng có tác động trực tiếp đến an ninh tư tưởng và thị trường xuất bản trong nước.

Quy định cụ thể trách nhiệm pháp lý của các nền tảng số (như Waka, Google Play Books, TikTok Books, YouTube, Podcasts...) khi tham gia xuất bản, phân phối hoặc quảng bá xuất bản phẩm tại Việt Nam. Các nền tảng này cần đăng ký, báo cáo dữ liệu định kỳ và chịu sự giám sát của cơ quan quản lý nhà nước.

Đồng thời, cần ban hành nghị định mới thay thế Nghị định số 195/2013/NĐ-CP, trong đó tích hợp quy định quản lý xuất bản điện tử, lưu trữ kỹ thuật số và xử phạt vi phạm hành chính trong không gian mạng. Một hệ thống văn bản pháp quy thống nhất, đồng bộ sẽ tạo điều kiện pháp lý minh bạch, thuận lợi cho đổi mới quản lý trong môi trường số.

Hai là, xây dựng hạ tầng công nghệ và cơ sở dữ liệu quốc gia về xuất bản

Hạ tầng số là nền tảng cốt lõi cho mọi hoạt động quản lý hiện đại. Cơ quan quản lý cần sớm triển khai hệ thống cơ sở dữ liệu quốc gia về xuất bản, in và phát hành, được kết nối đồng bộ giữa trung ương, các nhà xuất bản, cơ sở in, đơn vị phát hành và hệ thống thư viện trên toàn quốc. Hệ thống này nên bao gồm: (i) Cơ sở dữ liệu ISBN điện tử và metadata xuất bản phẩm:

lưu trữ toàn bộ thông tin về tác giả, nhà xuất bản, thể loại, bản quyền và lịch sử phát hành; (ii) Hệ thống quản lý lưu trữ điện tử (e-Deposit): cho phép các nhà xuất bản gửi bản lưu trữ trực tuyến, được tự động xác thực, mã hóa và lưu trữ trên nền tảng điện toán đám mây của Nhà nước; (iii) Cổng thông tin giám sát xuất bản: sử dụng trí tuệ nhân tạo để phát hiện các dấu hiệu vi phạm như nội dung sai phạm, đạo văn hoặc sách giả. Việc xây dựng hệ thống này không chỉ giúp nâng cao tính minh bạch và khả năng giám sát theo thời gian thực, mà còn là bước tiến để hình thành “bản đồ dữ liệu xuất bản quốc gia” phục vụ hoạch định chính sách, dự báo xu hướng tiêu dùng và phát triển văn hóa đọc.

Ngoài ra, cần nghiên cứu thành lập trung tâm điều phối dữ liệu bản quyền quốc gia do Cục Xuất bản, In và Phát hành chủ trì, phối hợp với Cục Sở hữu trí tuệ, các đơn vị nghiên cứu thuộc Bộ Công an và các hiệp hội nghề nghiệp liên quan. Trung tâm này có chức năng quản lý mã định danh nội dung số, giám sát việc khai thác, chia sẻ và sử dụng tác phẩm, đồng thời thúc đẩy hợp tác quốc tế trong truy vết, phát hiện và xử lý các hành vi vi phạm bản quyền trong môi trường số.

Ba là, đổi mới phương thức quản lý, cấp phép và kiểm soát bằng ứng dụng công nghệ số

Cần chuyển mạnh từ mô hình quản lý thủ công sang mô hình “quản trị thông minh” trong xuất bản. Trước hết, phải số hóa toàn bộ quy trình cấp phép, từ nộp hồ sơ, thẩm định, phê duyệt đến lưu trữ và cấp mã ISBN. Việc này nên được thực hiện thông qua cổng dịch vụ công trực tuyến, tích hợp chữ ký số và mã QR xác thực.

Đối với hoạt động kiểm soát nội dung, cần ứng dụng AI và công nghệ xử lý ngôn ngữ tự

nhiên để hỗ trợ tự động phát hiện từ khóa vi phạm, trùng lặp, xuyên tạc hoặc sai lệch chính trị - tư tưởng. Một hệ thống “phân tích ngữ nghĩa nội dung” có thể giúp giảm tải đáng kể cho đội ngũ thẩm định, đồng thời tăng tính khách quan và độ chính xác.

Bên cạnh đó, cơ quan quản lý cần đẩy mạnh cơ chế hậu kiểm thông minh, sử dụng các công cụ quét internet định kỳ để rà soát các nội dung xuất bản điện tử, đặc biệt là sách nói, ebook và nội dung tự xuất bản trên mạng.

Bốn là, phát triển nguồn nhân lực quản lý xuất bản

Nhân lực là yếu tố quyết định thành công của đổi mới quản lý. Cần triển khai chương trình bồi dưỡng năng lực số cho đội ngũ cán bộ quản lý xuất bản, tập trung vào các kỹ năng: quản lý dữ liệu, an ninh mạng, trí tuệ nhân tạo, pháp luật quốc tế về bản quyền và xuất bản số.

Mỗi cơ quan quản lý (Cục Xuất bản, In và Phát hành, Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch, nhà xuất bản) nên có đội ngũ chuyên trách chuyển đổi số, được đào tạo bài bản về công nghệ, phân tích dữ liệu và kiểm soát tự động. Tổ chức các khóa bồi dưỡng và hợp tác quốc tế với Hàn Quốc, Nhật Bản, Xingapo, UNESCO để học hỏi mô hình “quản lý xuất bản số thông minh”.

Bên cạnh đó, cần xây dựng bộ tiêu chuẩn năng lực số quốc gia cho cán bộ xuất bản, tương tự như bộ tiêu chuẩn kỹ năng ICT của Xingapo. Điều này giúp chuẩn hóa đào tạo, đánh giá và gắn kết quá trình nâng cao năng lực với lộ trình phát triển nghề nghiệp.

Năm là, tăng cường hợp tác công - tư và hội nhập quốc tế trong phát triển công nghệ, chia sẻ kinh nghiệm quản lý xuất bản

Trong môi trường số, quản lý nhà nước về xuất bản không thể tách rời hợp tác với khu vực

tư nhân và cộng đồng quốc tế. Cục Xuất bản, In và Phát hành cần chủ động thúc đẩy mô hình hợp tác công - tư nhằm phát triển các nền tảng quản lý dữ liệu, công cụ phòng, chống vi phạm bản quyền và hệ thống giám sát xuất bản điện tử. Theo đó, các cơ quan quản lý có thể hợp tác với các doanh nghiệp công nghệ lớn trong nước như Viettel, VNPT, FPT để xây dựng hệ thống lưu trữ điện tử và quản lý bản quyền kỹ thuật số Việt Nam. Đồng thời, cần mở rộng hợp tác quốc tế với Liên đoàn Xuất bản quốc tế (IPA), Tổ chức Sở hữu trí tuệ thế giới (WIPO) và UNESCO để chia sẻ kinh nghiệm, hỗ trợ kỹ thuật và xây dựng cơ chế bảo hộ bản quyền xuyên biên giới.

Sáu là, đẩy mạnh tuyên truyền, giáo dục và phát triển văn hóa đọc số

Đổi mới quản lý nhà nước không thể tách rời công tác giáo dục, nâng cao nhận thức cộng đồng. Cần đẩy mạnh truyền thông, phổ biến pháp luật về quyền tác giả, quyền người tiêu dùng và trách nhiệm khi khai thác nội dung số. Đồng thời tổ chức các chiến dịch quy mô quốc gia như “Độc sạch - đọc thật - đọc có bản quyền”, gắn với Ngày Sách và Văn hóa đọc Việt Nam. Bên cạnh đó, cần khuyến khích hình thành cộng đồng đọc trực tuyến, tăng cường liên kết giữa thư viện, trường học và nền tảng đọc số. Cơ quan quản lý nhà nước cần chủ trì xây dựng “Không gian đọc Việt Nam” - nền tảng tích hợp nguồn sách điện tử được cấp phép, phục vụ miễn phí cho học sinh, sinh viên, cán bộ, viên chức. Đây vừa là giải pháp quản lý hiệu quả, vừa góp phần phổ biến tri thức, phát triển xã hội học tập và giữ gìn, lan tỏa các giá trị văn hóa Việt Nam trong môi trường số.

3. Kết luận

Đổi mới công tác quản lý nhà nước về xuất bản trong kỷ nguyên số phải được nhìn nhận

như một tiến trình tổng thể, liên ngành và liên kết đa bên, kết hợp giữa thể chế - công nghệ - con người - hợp tác quốc tế. Khi Nhà nước thực hiện tốt vai trò kiến tạo, dẫn dắt và hỗ trợ, ngành xuất bản Việt Nam sẽ có điều kiện phát triển mạnh mẽ, trở thành một cấu phần quan trọng của công nghiệp văn hóa và kinh tế tri thức quốc gia. Đây không chỉ là yêu cầu trước mắt mà còn là định hướng chiến lược lâu dài, nhằm nâng cao hiệu lực quản lý, hướng tới xây dựng một môi trường xuất bản hiện đại, an toàn, lành mạnh, góp phần quan trọng vào sự nghiệp phát triển bền vững đất nước và củng cố sức mạnh văn hóa - tư tưởng của Việt Nam □

Ngày nhận bài: 09-12-2025;

Ngày bình duyệt: 12-01-2026;

Ngày duyệt đăng: 27-01-2026.

Email tác giả: oanhnt@hcm2.edu.vn

(1) *Digital Publishing Market Report, SkyQuest Technology, UK, 2024, p.87.*

(2) Cục Xuất bản, In và Phát hành: *Báo cáo tình hình xuất bản năm 2024*, Hà Nội, 2024, tr.32.

(3) Tình Lê: *Doanh thu hoạt động xuất bản và phát hành sách ước đạt 8.700 tỷ đồng*, <https://vietnamnet.vn>, ngày 17-1-2025.

(4) Tuệ Mỹ: *Xu hướng “sách số”: Tín hiệu tích cực cho văn hóa đọc*, <https://vneconomy.vn>, ngày 18-9-2025.

(5) Huyền Chi: *Bản quyền sách bị xâm phạm tình vi trên không gian số*, <https://kinhtedothi.vn>, ngày 13-5-2025.

(6), (7), (8) Cục Xuất bản, In và Phát hành: *Báo cáo tổng kết hoạt động xuất bản, in và phát hành xuất bản phẩm năm 2024 và triển khai nhiệm vụ năm 2025*, TP. Hồ Chí Minh, ngày 22-4-2025, tr.2, 18, 8.